

Anaxagorás

Fragmenta DK 59 B

Překlad podle řeckého textu edice: David Sider, *The Fragments of Anaxagoras.*, Academia Verlag, Sankt Augustin 2005.

S přihlédnutím k: Patricia Curd, *Anaxagoras of Clazomenae. Fragments and Testimonia...*, University of Toronto Press 2007 a k edici Diels-Kranz.

Překlad a revize textu je jedním z výstupů předsokratovského semináře na Katedře filosofie a dějin přírodních věd PFF UK – Vojtěch Hladký, Zdeněk Kratochvíl, Radim Kočandrl, Antonín Šíma – a je součástí projektu *Raná řecká filosofie a přírodověda II*, GAČR P401/10/0520.

B 1 = Simplikios, In Physica 155,23-30

Anaxagorás tvrdí, že z jedné směsi se vydělují stejnorodé podíly neomezené co do množství, přičemž všechny věci jsou ve všem. Charakter každé z nich je dán tím, co [v ní] převažuje.

Ukazuje to v první knize *Fyziky*, když na začátku říká:

(155,26) „Všechny věci byly pohromadě, bezmezná co do množství i malosti, neboť i malé bylo bezmezná. A když byly všechny věci pohromadě, nebylo nic zřejmé kvůli malosti. Vše totiž ovládl vzduch a aithér, neboť jsou oba bezmezná. Jsou totiž největší mezi všemi, jak co do množství, tak velikosti.“

Cfr. Platón, *Phaedo* 72c4:

A kdyby se všechno slučovalo a nerozlučovalo, brzy by se vyplnila Anaxagorova slova: „Všechny věci pohromadě.“

B 2 = Simplikios, In Physica 155,30-156,1 Curd, Diels–Kranz

A o něco málo dále:

(155,31) „Vždyť vzduch i aithér se vydělují od obklopujícího množství, a to, co obklopuje, je bezmezná co do množství.“

Překlad podle textu ed. Sider:

(155,31) „Vzduch a aithér se totiž oddělují od obklopující nebeské klenby [od pólu?], a toto obklopující je bezmezná co do množství.“

B 3 = Simplikios, In Physica 164,10-22

{in Aristot., *Physica* 187b7 ... }

(164,14) A že ty [prvky?] byly neomezené, říká hned na začátku [své knihy]:

„Všechny věci byly pohromadě, bezmezná co do množství i malosti.“ (B 1.1)

Také tvrdí, že ani to, co je nejmenší, ani to, co je největší, nepatří mezi počátky:

(164,17-20) „Vždyť nic z malého není nejmenší, ale [může být] vždy menší, – neboť to, co je, nemůže být to, co není, – avšak i velké může být vždy větší. A co do množství je [velké] stejné jako malé, vůči sobě samému je však obojí velké i malé.“

(164,20) Pokud je totiž všechno ve všem a všechno se vyděluje ze všeho, tak jednak od toho, co se zdá být nejmenší, se vydělí menší, než ono je; jednak to, co se zdá být největší, se vydělilo z většího, než je samo.

{... }

B 4a Sider, Curd = Simplikios, In Physica 34,18-20; 34,27-35,13 (obsahuje B 4 /1 DK)

(34,18)

Jak se zdá, Anaxagorás z Klazomen nahlédl trojí rozdíl mezi všemi idejemi:

První se týká toho, jak jsou sebrány v inteligibilní [poznatelné] jednotě, když říká „všechny věci byly pohromadě, bezmezná co do množství i malosti“ (B 1.1) a ... (B 4b).

(34,27)

Druhý se týká toho, jak se [ideje] rozlišují podle intelektivního rozdílu [podle toho, jak je poznáváme].

K tomuto [intelektivnímu rozlišení] se připodobňuje [třetí] rozlišení, které je tady [v našem smyslovém prostředí].

Kousek za začátkem první knihy *O přírodě* totiž Anaxagorás říká:

(34,29) „Když je tomu tak, je třeba se domnívat, že ve všem, co se slučuje, jsou mnohé a rozmanité [podíly]: semena všech věcí, mající rozmanité podoby, barvy a chutě. [Z nich] se konstituovali i lidé a ostatní živé bytosti, které mají duši. [Je třeba se domnívat, že] lidé staví [konjektura; DK: obývají] města a konají díla jako u nás a mají Slunce, Měsíc i ostatní, jako je tomu u nás; a země jim rodí mnohé a rozmanité [plody]. Ty nejprospěšnější z nich shromažďují doma a užívají je. Toto jsem řekl o vydělování, neboť k vydělení nemusí dojít pouze u nás, ale i jinde.“

(35,9)

Některým by se asi mohlo zdát, že nepřirovnává rozlišování při vzniku [kosmu] k intelektivnímu rozlišování, ale že srovnává naše pobývání s jinými místy na zemi. O jiných místech na zemi by však neřekl: „Mají také Slunce, Měsíc a ostatní, jako je tomu u nás.“ A věci, které jsou tam [v inteligibilní oblasti, v oblasti idejí] nazval „semena všech věcí“ a „podoby“ [ideje].

Curd ad B 4a = Simplikios, In Physica 157,17-24 (část B 4 /4 DK)

[Po té, co cituje B 4a ..., Simplikios říká:]

Výraz „jako u nás“, který není použitý pouze jednou, ukazuje, že [Anaxagorás] naznačuje také nějaké jiné uspořádání světa – vedle toho, které je u nás. A že se domnívá, že ono uspořádání světa jednak není smysly vnímatelné, ani v čase nepředchází tomuto [našemu], to ukazuje věta: „Ty nejprospěšnější z nich shromažďují doma a užívají je.“ Neboť neřekl „užívali“, ale „užívají“. Ani se nedomnívá, že nyní [na naší Zemi] existují nějaká jiná osídlení, přičemž by situace v nich byla podobná té u nás. Neboť neřekl, že Slunce a Měsíc je i u nich jako u nás, nýbrž řekl: „Slunce a Měsíc jako i u nás.“ Jako kdyby mluvil o jiném [Slunci] a jiném [Měsíci]. Nuže, je třeba zkoumat, zda se tyto věci mají tak či onak.

B 4 /2 DK = Simplikios, In Physica 156,1-9 (verze začátku B 4a Sider, Curd a pokračování části B 4b Sider, Curd , ale z jiného místa Simplikia)

A o něco dále:

„Když je tomu tak, je třeba se domnívat, že ve všem, co se slučuje, je mnoho rozmanitých [věcí]: semena všech věcí, mající rozmanité podoby, barvy a chutě. Předtím než došlo k vydělování,“ říká, „když bylo všechno pohromadě, nebyla patrná ani žádná barva. Bránilo tomu totiž smíšení všech věcí – toho, co je vlhké, a toho, co je suché; teplého a chladného; jasného a temného. A bylo v tom přítomno mnoho země a množství bezmezných semen, které si nebyly navzájem v ničem podobné. Ani z ostatního se totiž nic nepodobá ničemu jinému.“

B 4b Sider, Curd = B 4 /3 DK = Simplikios, In Physica 34,20-26; 156,4-9; De caelo 608,24

A znovu říká:

(34,21) „Předtím než došlo k vydělování, když bylo všechno pohromadě, nebyla patrná ani žádná barva. Bránilo tomu totiž smíšení všech věcí – toho, co je vlhké, a toho, co je suché; teplého a chladného; jasného a temného. A bylo v tom přítomno mnoho země a množství bezmezných semen, které si nebyly navzájem v ničem podobné. Ani z ostatního se totiž nic

nepodobá ničemu jinému. Když je tomu takto, je třeba se domnívat, že ve veškerenstvu jsou všechny věci.“

A toto veškerenstvo by bylo Parmenidovým jedním jsoucím.

B 4 /4 = Simplikios, In Physica 157, 9-24 (obsahuje Curd **ad B 4a** plus verzi části B 4a Sider, Curd)

B 5 = Simplikios, In Physica 156, 9-13

To, že nic ze stejnorodých [podílů] ani nevzniká, ani nezaniká, ale jsou vždy tytéž, [Anaxagorás] ukazuje, když říká:

(156, 10) „Když byly [věci] takto rozloučeny, je třeba pochopit, že všechny věci nejsou nikterak méně ani více, neboť je nemožné, aby byly více než vše, nýbrž všeho je stále stejně.“
Toto tedy [říká] o směsi a o stejnorodých [podílech].

B 6 = Simplikios, In Physica 164, 25-165,1

A jinde říká toto:

(164, 26) „Protože ve velkém i v malém je stejné množství podílů, je i takto všechno ve všem. Ani není možné, aby něco bylo zvlášť [oddělené], ale všechno má podíl na všem. Jelikož není možné, aby bylo to, co je nejmenší, nemohlo by být ani oddělené. Ani by nevzniklo samo o sobě zvlášť, ani by nevzniklo samo od sebe, ale stejně jako na začátku jsou i nyní všechny věci pohromadě. Ve všem je obsaženo mnoho [věcí]. A ve větších i menších [věcech] je stejné množství [věcí], které se vydělují.“

B 7 = Simplikios, In De caelo 608, 24-29

Tím, co je bezmezné, snad myslí to, co je pro nás neuchopitelné. To naznačuje [jeho] tvrzení: (608, 26) „Takže nedokážeme poznat množství vydělených [věcí]; ani v řeči, ani ve skutečnosti.“

Neboť dává najevo, že má na mysli [věci] vymezené co do druhu, když říká, že všechny poznává mysl. Vskutku, pokud by [věci] byly doopravdy nevymezené, byly by zcela nepoznatelné. Neboť poznání určuje a vymezuje to, co poznává.

B 8 DK, Sider = Simplikios, In Physica 176,29 + 175,12-14

„Ani nejsou navzájem oddělené v jednom světě, ani odřaty sekyrou; ani to, co je teplé, od toho, co je chladné, ani chladné od teplého.“

B 8 Curd = Simplikios, In Physica 175,11-16 + 176,29 (obsahuje B 8 Sider, B 8 /1 DK)
 (175,11-12) Anaxagorás [ve zlomku B 12 /2] říká: „Ani se nerozlučuje, ani nevyděluje jedno od druhého“ [jakožto navzájem různé], protože všechno je ve všem. A jinde [říká]:
 (176,29) „Ani nejsou navzájem oddělené v jednom světě, (175,12-14) ani odťaty sekyrou; ani to, co je teplé, od toho, co je chladné, ani chladné od teplého.“
 (175,14-16) Není totiž nic, co by bylo samo o sobě čisté. Toto, jak praví [Aristotelés], říká [Anaxagorás] bez náležitého pochopení: Důvodem toho, že nedochází k vydělování, přece není, že všechno je ve všem.

B 8/2 DK = Simplikios, In Physica 176, 28-30 (= B 8,1 Sider)

Že však

(176,29) „nejsou ani navzájem oddělené v jednom světě, ani odťaty sekyrou,“
 jak říká na jiných místech.

B 9 = Simplikios, In Physica 35, 13-18

Poslyš, co říká o něco málo dále, když obojí srovnává:

(35, 14) „Takto se tyto [věci] otáčely a vydělovaly působením síly a rychlosti. Rychlost působí sílu. Jejich rychlost se však nepodobá rychlosti žádné z nynějších věcí, jak jsou u lidí, ale je mnohonásobně rychlejší.“

B 10 = Scholia in Gregor. Nazianz.; PG XXXVI, 911 Migne

Když Anaxagorás objevil starou myšlenku, že z toho, <co nikterak není,> nic nevzniká, ruší vznikání a zavádí vydělování místo vznikání. Pošetile tvrdil, že všechno je navzájem smíšené, a že když něco roste, tak se to vyděluje. Neboť v témže zárodku [semeni?] jsou vlasy, nehty, žíly, tepny, šlachy i kosti. Jsou nezřetelné pro malost částí. Když rostou, tak se pomalu vydělují. Anaxagorás říká:

„Jak by z nevlasu vznikl vlas a maso z nemasa?“

Tvrdí to nejen o těle, nýbrž i o barvách, neboť černá je v bílé a bílá v černé. Totéž předpokládá i o váhách. Domnívá se, že lehké je smíšené s těžkým a naopak.

B 10 cfr. = Aristotelés, De generatione animalium I, 18; 723a10-11

Vždyť Anaxagorás říká náležitě, že maso z potravy přichází k masu.

B 11 = Simplikios, In Physica 164, 22-24

Jasně říká, že

(164,23) „ve všem je podíl všeho, kromě myslí; jsou však takové věci, ve kterých je i mysl.“

B 12 /1 DK = Simplikios, In Physica 164, 22-25 (= začátek B 12 Curd)

Říká jasně, že „ve všem je podíl všeho, kromě myslí; jsou však takové [věci], ve kterých je i mysl.“ (B 11) A dále, že

(164,24-25)

„ostatní věci mají podíl na všem [ostatním], mysl je však bezmezná, je samovládá a nesmísila se s ničím.“ (část B 12)

Cfr. A 58 = Aristotelés, Metaphysica I, 3; 984b15.

B 12 Sider = Simplikios, In Physica 156,13 – 157,4 (= B 12 /2 DK = pokrač. DK 12 Curd)

O myslí napsal toto:

„Ostatní věci mají podíl na všem [ostatním], mysl je však bezmezná, je samovládá a nesmísila se s žádnou věcí, nýbrž je jediná sama o sobě. Neboť kdyby nebyla o sobě a byla smíšena s něčím jiným, měla by podíl na všech věcech, [i] kdyby byla smíšena [jen] s některou, – ve všem je totiž podíl všeho, jak jsem řekl dříve (B 11). A přimíšené věci by jí bránily, takže by nad ničím nevládla tak, jako když je jediná o sobě. Je totiž nejjemnější a nejčistší ze všech věcí, podržuje veškerou znalost o veškerenstvu a je nejsilnější. A všechny [věci], které mají duši, jak větší, tak menší, všechny ovládá mysl. A mysl ovládla též veškeré otáčení, takže se na začátku začalo otáčet. Nejprve se začalo otáčet od malého [místa?], tu se otáčí více a bude se otáčet ještě více. A to, co je spolu smíšené, a co je vydělené, a to co je rozloučené, to vše poznala mysl. A jaké měly [věci] být a jaké byly ty, co nyní nejsou, i ty, co nyní jsou, a jaké budou, všechno uspořádala mysl; i toto otáčení, kterým se nyní otáčejí hvězdy, Slunce, Měsíc i vydělující se vzduch a aithér. Toto otáčení způsobilo, že dochází k vydělování. A vyděluje se od řídkého husté, od chladného teplé, od temného jasné a od vlhkého suché. Jsou mnohé podíly mnohých [věcí]. Nic se však zcela nevyděluje ani nerozlučuje jedno od druhého s výjimkou myslí. Veškerá mysl je podobná, jak větší, tak menší. Nic různého není podobné ničemu jinému, ale jedna každá [věc] je a byla nejzjevněji tím, čeho je v ní nejvíc.“

(Viz A 47 /1.)

B 13 = Simplikios, In Physica 300, 27-301,1

Alexandros [z Afrodisiady] říká, že Aristotelés [na tomto místě, *Physica* II,2; 194a15n.] Anaxagoru nezmiňuje, a to přesto, že [zde] mysl zařadil mezi počátky. Možná proto, říká [Alexandros], že ji [Anaxagorás] nepoužívá pro [výklad] vznikání. Je ovšem jasné, že ji používá, pokud tvrdí, že vznikání není nic jiného než vydělování. Vydělování se pak děje působením pohybu, a příčinou pohybu je mysl. Anaxagorás totiž říká:

(300,31)

„A když mysl započala pohyb, docházelo k vydělování od všeho, co se pohybovalo. A vše, co mysl uvedla v pohyb, se rozlučovalo. A jak se věci pohybovaly a rozlučovaly, otáčení působilo, že se rozlučovaly ještě více.“

(Viz B 17; A 88 /1.)

(Viz „oddělování protikladů skrze věčný pohyb“ v závěru Anaximandros A 9.)

B 14 = Simplikios, In Physica 157, 5-9

Že předpokládá jakési dvojí uspořádání světa, jedno s pomocí mysli a jedno smyslové, [které se děje] působením toho předchozího, je zřejmé z toho, co bylo řečeno [B 12], a je rovněž zřejmé ze slov, která následují:

(157,7) „Mysl začala řídit vše, co je, a je nyní,¹ kde jsou i všechny ostatní [věci]: V tom, co obklopuje mnohé věci,² a v tom, co se sloučilo, i v tom, co se vydělilo.“

B 15 = Simplikios, In Physica 179, 3-6

A o něco dále:

„Husté a vlhké i chladné a temné se sešlo tady, kde je nyní Země. Řídké a teplé i suché <a jasné> odešlo k přední části aithéru.“

(Viz CH III.)

B 16 DK, Sider, Curd

Z těchto vydělených věcí tuhne dohromady země [Země?]. Z mraků se vyděluje voda, z vody země, ze země působením chladu tuhnou dohromady kameny, které se pak vzdalují dále než voda.

B 16 /1 = Simplikios, In Physica 179, 6-10 (= B 16 Curd; obsahuje B 16 Sider)

¹ „Mysl přišla řídit vše, co je, a je nyní“ Sider. „Mysl, která je vždy, je vpravdě i nyní“ Curd, DK.

² „V tom, co obklopuje mnohé věci“ Sider. „V obklopující mnohosti“ Curd, DK.

Říká, že tyto počátkovité a nejjednodušší věci se vydělují; zatímco jiné, totiž ty, které jsou ve srovnání s nimi složenější, jednou, jak říká, tuhnou dohromady jakožto složené, jindy se však oddělí jako země. Říká totiž toto:

(179, 8) „Z těchto vydělených věcí tuhne dohromady země [Země?]. Z mraků se vyděluje voda, z vody země, ze země působením chladu tuhnou dohromady kameny.“

B 16 /2 = Simplikios, In Physica 155, 21-23

V první knize *Fyziky* Anaxagorás říká:

„Z mraků se vyděluje voda, z vody země, ze země působením chladu tuhnou dohromady kameny, které se pak vzdalují dále než voda.“³

B 17 = Simplikios, In Physica 163, 18-24

V první knize *Fyziky* Anaxagorás jasně říká, že vznikání a zanikání je slučování a rozlučování, když píše:

„Vznikání a zanikání nenazývají Řekové správně, neboť žádná věc nevzniká a nezaniká, nýbrž se směšuje a rozlučuje ze jsoucích věcí. Tak by měli správně nazývat vznikání směšováním a zanikání rozlučováním.“

(Viz B 13.)

B 18 = Plútarchos, De facie in orbe lunae 16; 929b

Když v rozpravě druh dokázal takovouto anaxagorovskou myšlenku, totiž že

„Slunce dává Měsíci světlo“,

našel pochopení.

Viz Platón, *Kratylos* 409a (Anaxagorás A 76).

B 19 = Scholia in Homeri Iliad. bT ad XVII, 547 Erbse

Anaxagorás tvrdí:

„Duhou nazýváme odraz Slunce v mracích.“

Je to tedy doprovodný znak bouře. Voda, která se rozlévá [roztrušuje?] kolem mraku,⁴ způsobila vítr a vyvolává déšť.

³ Asi je řeč o kamenných nebeských tělesech, které se po svém vzdálení od Země opětně rozžhaví, nejspíš pohybem ve vzduchu.

⁴ Podle DK. Curd: Voda, která je obsažená v mraku, ...

B 20 není v edici Diels-Kranz uveden

Sider odkazuje na: In Hipp. Aër v arabském překladu 6,202 Chartier.

Cfr. Hésiodos, fr. spurium 394 Merkelbach-West.

B 21 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 90-91

Význačný zkoumatel přírody Anaxagorás vytýká smyslům, že jsou slabé, když říká:

„Kvůli jejich slabosti nejsme schopni rozlišit, co je pravdivé.“

Jako spolehlivý doklad jejich nespolehlivosti uvádí postupnou změnu barev. Když vezmeme dvě barvy, černou a bílou, a budeme po kapkách ulévat z jedné do druhé, nebude zrak schopen rozlišit malé změny, ačkoli jsou skutečné. (... 91) Takže Anaxagorás řekl, že obecným kritériem je rozum.

B 21a = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 140

Diotimos tvrdil, že podle Démokrita jsou tři kritéria; že jevy jsou [kritériem] uchopení toho, co je nezjevné, neboť

„jevy jsou spatřením nezjevného,“

jak říká Anaxagorás, za což ho Démokritos chválí.

Cfr. Appendix proverbiorum 4, 50 (Leutsch Paroemiogr. I, 444):

Jevy jsou spatřením nezjevného.

B 21b = Plútarchos, De Fortuna 3; 98f (= Anaxagorás A 102 /2)

Ale ve všech těchto [záležitostech] jsme nešťastnější než zvířata; díky naší zkušenosti, paměti, šikovnosti a řemeslu však podle Anaxagory jejich [schopnosti] užíváme: chodíme jim na med, dojíme je, honíme, shromažďujeme a vodíme. {V tom není nic nahodilého, nýbrž vše souvisí s dobrým uvážením a péčí.}

Viz B 4a Curd = B 4 /1 DK.

B 22 = Athénaios, Epitome II; 57d

Anaxagorás ve *Fyzikách* říká, že takzvané ptačí mléko je bílek ve vejcích.